

วิเคราะห์บันทึกปัสสาวะแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูเกายาว จังหวัดพะเยา
ANALYSIS OF FOLK MEDICINE (MOR MUANG) HUAY KAEW SUB-DISTRICT, PHU KAO YAI
DISTRICT, PHAYAO PROVINCE

จักรแก้ว นามเมือง

ปราชญ์ ปิงเมืองเหล็ก

จิตตกร จันทรศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chakkaew.mcu@thaimail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง วิเคราะห์บันทึกปัสสาวะแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูเกายาว จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา และลักษณะของปัสสาวะแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) เพื่อปรัวรรตปัสสาวะแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) และเพื่อวิเคราะห์บันทึกปัสสาวะแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูเกายาว จังหวัดพะเยา ตามองค์ความรู้ 4 ประการคือ พิธีกรรมบำบัด (จิตบำบัด) กายบำบัด อาหารบำบัด และการประพฤติ/ปฏิบัติ ตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ ปัสสาวะแพทย์พื้นบ้าน และการจัดเวทีสัมมนา โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลจากปรัวรรต และการจัดสัมมนา ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า ปัสสาวะชุมชนห้วยแก้ว มี 3 องค์ความรู้ ได้แก่ องค์ความรู้ด้านพิธีกรรมหรือจิตบำบัด องค์ความรู้ด้านสมุนไพรบำบัด และการประพฤติ ปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะปัสสาวะที่ปรัวรรตจากองค์ความรู้ด้านสมุนไพรบำบัด ตำรายาแต่ละสูตรจะประกอบไปด้วยต้นสมุนไพรที่มีอยู่ตามเนินเขา ดังกล่าว ได้ดำเนินการปรัวรรตแล้ว 15 ฉบับ แยกออกเป็น องค์ความรู้ด้านพิธีกรรมหรือจิตบำบัด มีจำนวน 5 ฉบับ องค์ความรู้ด้านสมุนไพรบำบัด มีจำนวน 5 ฉบับ และองค์ความรู้ด้านการประพฤติ ปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ มีจำนวน 5 ฉบับ

คำสำคัญ: ปัสสาวะ, แพทย์พื้นบ้าน, สมุนไพร, พิธีกรรม, จิตบำบัด

ABSTRACT

Studying Analyze the folk medical (MorMuang), HuayKaew sub-district, PhuKum yaw district, Phayao Province. The local physician (Doctor of the City) to oversee the folk medical (MorMuang) and to analyze the local physician (MorMuang), HuayKaeo sub-district, PhuKum yaw district, Phayao province, according to four knowledge is the healing ritual. (Psychotherapy), physical therapy, food therapy and behavior/practice of the environment and supernatural. In this study. Qualitative Research Research tools include: And the seminar. The focus is on community participation. Analysis of data from the oversight. And seminars. Use data analysis. The content

analysis revealed that the HuayKaew community had 3 cognitive functions: ritual knowledge or psychotherapy. Knowledge of herbal medicine. And conduct Follow the environment and supernatural. Especially in the field of herbal medicine. Each recipe is composed of medicinal plants located along the hill. There are 15 transcripts, divided into 5 ritual or psychotherapy cognitions. There are 5 therapeutic cognitions and 5 cognitive therapies. According to the environment and supernatural, there are 5 copies.

Keywords: Mulberry paper, Folk medicine, Herbs, Rituals, Psychotherapy

บทนำ

ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของชาวบ้าน ที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงแก้ปัญหา จัดการ ปรับตัว เรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)ซึ่งในสังคมไทยปัจจุบันพบว่า หมอพื้นบ้านของไทยเป็นผู้ที่ต่อเติมภูมิปัญญาไว้ จากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคน ด้วยการเรียนรู้ที่ใช้ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่ได้จากพืช และสัตว์ หรือแร่ธาตุก็ตาม รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ในการดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย ซึ่งการเกิดหมอพื้นบ้านนั้นจะค่อยเป็นค่อยไป ด้าน การเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีพื้นฐานจิตใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น บำบัดโดยไม่หวังสินจ้างรางวัล ลักษณะการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน เรียกว่า การแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์พื้นบ้าน (Folk Medicine) เป็นระบบการรักษาโรคแบบประสบการณ์ของชุมชนที่มีการคิดค้นพัฒนาสั่งสม และถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้นวิธีการวินิจฉัยและการรักษาโรคพื้นบ้านของไทยจึงมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์ ศาสนาและไสยศาสตร์ (เสาวภา พรศิริพงษ์, 2538) การแพทย์พื้นบ้านไทยเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีคุณค่าคู่กับคนไทย มาแต่ดั้งเดิม เป็นประสบการณ์การต่อสู้ดิ้นรน เพื่อการมีชีวิตอยู่รอดและดูแลรักษาตนเองจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นรากฐานภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองอย่างเหมาะสม

ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้านคือ 1) เป็นระบบการแพทย์แบบองค์รวม ที่มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความเจ็บป่วยว่าไม่ได้หมายถึง ความผิดปกติของร่างกาย เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงความสัมพันธ์กับสังคม และสภาพแวดล้อมด้วย 2) การรักษาโรคได้ผลดีในกลุ่มที่อาการไม่ชัดเจน ซึ่งหมอและผู้ป่วยเชื่อว่าเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติแยกออกไม่ชัดเจน

ระหว่าง อาการทางกายและทางจิต 3) มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านและหมอพื้นบ้านมีพื้นฐานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต การศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน จึงไม่มีความแตกต่างกันระหว่างชนชั้น 4) เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ป่วยสามารถกำหนดค่ารักษาได้ตามฐานะเศรษฐกิจ (ค่าสมนาคุณหรือค่าตอบแทนหมอได้) 5) วินิจฉัยและรักษาโรคโดยบริบททางสังคมวัฒนธรรม

6) มีประสิทธิภาพในการรักษาโรคบางโรคได้แน่นอน เช่น ริดสีดวง 7) ผู้ป่วยมีความพอใจในรูปแบบการบริการ เพราะไม่ยุ่งยากซับซ้อน

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านได้ถูกบันทึกลงในป๊อบสา ซึ่งคำว่า “ป๊อบสา” หมายถึง สมุดคล้ายสมุดข่อย ทำจากหนังสือ หรือกระดาษสาชนิดหนา ทำจากเยื่อของต้นไม้สา สีนํ้าตาลอ่อน มักใช้บันทึกวรรณกรรมคำประพันธ์ หรือตำราพิธีกรรมต่างๆ ขนาดปกติประมาณ 7 x15 นิ้ว ตาจะมีชนิดที่มีขนาดเล็กลงไปอีกหลายขนาด (มูลนิธิ สาราณุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542) และในบันทึกป๊อบสาตำบลห้วยแก้ว มีประมาณ 40 เล่ม โดยมี ข้อมูลด้านแพทย์พื้นบ้าน ครบองค์ความรู้ 4 ประการ คือ พิธีกรรมบำบัด (จิตบำบัด) กายบำบัด อาหารบำบัด และการประพุดิปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งคนโบราณได้บันทึกองค์ความรู้เหล่านี้ตามภูมิปัญญาที่ ถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่นและอาศัยองค์ความรู้จากประสบการณ์ของตนเองในการรักษา บันทึกลงในป๊อบสา

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ตำราป๊อบสาเหล่านี้ น่าจะถอดภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการ แพทย์พื้นบ้าน และหากนำมาวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบแล้ว สามารถที่จะนำภูมิปัญญาเหล่านี้ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อการรักษาสุขภาพเบื้องต้น รวมทั้งเป็นทุนทางวัฒนธรรมและจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้ในอนาคตด้วย

- วัตถุประสงค์ของการวิจัย**
1. เพื่อศึกษาความเป็นมา และลักษณะของป๊อบสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพาน ยาว จังหวัดพะเยา
 2. เพื่อปริวรรตป๊อบสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา
 3. เพื่อวิเคราะห์ป๊อบสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา ตาม องค์ความรู้ 4 ประการ คือ พิธีกรรมบำบัด (จิตบำบัด) กายบำบัด อาหารบำบัด และการประพุดิ/ปฏิบัติตาม สิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมที่ 1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและลักษณะของป๊อบสา

เป้าหมาย : ศึกษาความเป็นมาและลักษณะของป๊อบสาในตำบลห้วยแก้ว

กิจกรรม :-

- สํารวจ และสอบถามผู้ที่ครอบครองป๊อบสา ในตำบลห้วยแก้ว
- รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ : ได้ข้อมูลเบื้องต้นและลักษณะของป๊อบสา

2) กิจกรรมที่ 2 ปริวรรตบันทึกป๊อบสาแพทย์พื้นบ้าน

เป้าหมาย : บันทึกป๊อบสาแพทย์พื้นบ้าน จำนวน 8 เล่ม

กิจกรรม :-

- คัดเลือกหมอมือดีผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ ผู้ที่มีภูมิรู้ด้านภาษาล้านนา และเยาวชนที่เรียนภาษาล้านนา เข้าร่วมการปริวรรต

- ประชุมชี้แจงวิธีการปริวรรต

- รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ : ได้องค์ความรู้ด้านแพทย์พื้นบ้านครบ 4 ประการ

3) กิจกรรมที่ 3 วิเคราะห์องค์ความรู้ด้านแพทย์พื้นบ้านจากการปริวรรตโดยใช้กระบวนการสัมมนา

เป้าหมาย : หมอมือดี พระสงฆ์ อสม./ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ชาวบ้าน และเยาวชนรวม 20 คน

กิจกรรม :-

- ชี้แจงกระบวนการวิเคราะห์และกระบวนการสัมมนา

- แบ่งกลุ่มสัมมนาองค์ความรู้ด้านแพทย์พื้นบ้าน 4 กลุ่ม

- นำเสนอกลุ่มสัมมนา

- อภิปรายซักถาม

- สรุปผลการสัมมนา

- รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ : ได้องค์ความรู้ด้านแพทย์พื้นบ้าน ครบ 4 ประการ

ผลการศึกษา

ความเป็นมาและลักษณะของปั๊สาแพทย์พื้นบ้าน (หมอมือดี) ตำบลห้วยแก้ว

ปั๊สาเป็นเอกสารทางวัฒนธรรมที่บันทึกวิถีชีวิตของชุมชน ที่เป็นพิธีกรรมต่างๆ ในตำรา มีสมุนไพรรักษาโรคอย่างหลากหลาย อักษรในการเขียนตำราปั๊สา เป็นอักขระล้านนา ซึ่งต้องใช้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถอ่านอักขระล้านนา

ชุมชนตำบลห้วยแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีปราชญ์ชาวบ้านหลากหลาย การดูแลสุขภาพของปราชญ์ชาวบ้านจะนำปั๊สา ซึ่งบันทึกเกี่ยวกับพิธีกรรม คาถา ตำราสมุนไพรรักษา เพื่อใช้ประกอบในการดูแลสุขภาพในชุมชน

จากการสอบถามปราชญ์ชาวบ้านตำบลห้วยแก้วพบว่า ตำราปั๊สา เป็นตำราที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษตกทอดมาสู่ลูกหลาน ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัด รองลงมาอยู่ในบุคคลที่สามารถเขียนบันทึกภาษาล้านนาได้ เพื่อนำไปใช้และกันสืบทอดจนการนำเป็นเอกสารสำหรับบันทึกตำรา ตลอดจนครัวเรือนที่มีบรรพบุรุษเป็นปราชญ์ชาวบ้านเสียชีวิตทั้งปั๊สาไว้ ลูกหลานที่เห็นว่าสำคัญก็เก็บไว้เป็นที่ระลึกถึง ลูกหลานที่เห็นว่าเป็นสิ่งไร้ค่า ก็จะขายปั๊สาแก่คนที่มาขอซื้อ

ปัจจุบันปั๊สาตำบลห้วยแก้ว เท่าที่สำรวจมีจำนวนทั้งหมด 88 ปี โดยจำแนกตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านที่มีปั๊สา จำนวนปั๊สา และสถานที่เก็บรักษา

หมู่ที่	ชื่อ – สกุล	อายุ	จำนวนปีบสา	สถานที่เก็บรักษา
3	พระครูสุวรรณโณภาส	65	30	วัดป่าฝาง ต.ห้วยแก้ว อ.ภูมามยาว
7	พ่อหน้อยสอน ดุเหว่า	74	10	เก็บไว้ที่เจ้าของ
13	พ่อแก้วมูล บัวเงิน	74	10	เก็บไว้ที่เจ้าของ
15	พระภาบัวติต ปุญญาภาโค	48	20	เก็บไว้ที่เจ้าของ
15	พ่อแก้ว เผ่าเครื่อง	63	15	เก็บไว้ที่เจ้าของ
16	พ่อกำนันประเสริฐ พักแก้ว	74	3	เก็บไว้ที่เจ้าของ
รวม			88	

ที่มาของปีบสา สามารถสรุปได้บางท่าน ดังนี้

1. ปีบสา พ่อหน้อยสอน ดุเหว่า ท่านได้รับมาจากบรรพบุรุษของท่านจากบ้านร้อง ตำบลดงเจน อำเภอกุฎมา ยาว เป็นปีบสาเกี่ยวกับสมุนไพรบำบัด
2. ปีบสา วัดป่าฝาง ซึ่งหลวงพ่อได้รับมาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมียุอยู่ในวัดป่าฝางมาช้านาน
3. ปีบสา พ่อหม่อมแก้วมูล บัวเงิน เป็นปีบสาที่ท่านใช้ในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษของท่านที่ใช้ในการดูแลคนในชุมชนสืบทอดกันมา และเป็นปีบสาเกี่ยวกับการประเพณีปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ
4. ปีบสา พ่อหม่อมแก้ว เผ่าเครื่อง สมุนไพรบำบัด เป็นปีบสาที่ท่านได้จากพระครูสุวรรณรังษี ซึ่งเป็นอาจารย์ของท่านได้ถ่ายทอดความรู้

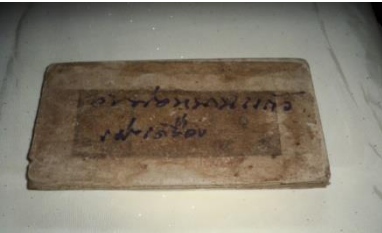
คณะผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาปีบสาตำบลห้วยแก้ว ด้วยบริบทของชุมชนตำบลบ้านห้วยแก้ว อำเภอกุฎมา ยาว จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนที่ยังมีวิถีการรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้านดั้งเดิม โดยการใช้ยาสมุนไพรและรักษา กับหมอเมือง โดยเฉพาะในชุมชนนี้มีหมู่บ้านหนึ่ง เรียกว่าบ้านอิงโค้ง ซึ่งถูกขนานนามว่า “อิงโค้งดงยา” ทั้งนี้เป็น เพราะในหมู่บ้านนี้สมุนไพรและหมอพื้นบ้านเป็นจำนวนมากนั่นเอง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ได้ก่อตั้ง “ชมรมหมอเมืองตำบลห้วยแก้ว” ขึ้น โดยมีสถานที่ดำเนินการในสถานีนามายตำบลห้วยแก้ว และมีหมอเมืองอยู่จำนวน 42 คน ซึ่งแบ่งได้หลายประเภท เช่น หมอยา หมอเป่า หมอนวด หมอพิธีกรรม (ปู่อาจารย์) หมอกระดูก เป็นต้น

ปีบสาชุมชนตำบลห้วยแก้ว เป็นปีบสาที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่สมัยอดีต อายุประมาณ 100 ปีขึ้นไป ผู้เป็นเจ้าของปีบสาทราบว่า เป็นของสืบทอดมาแต่โบราณ ไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าใครเป็นผู้จาร การให้มา จะได้รับการสืบทอดจากเครือญาติที่ไว้นิเื่อเชื่อใจมากที่สุด สืบทอดต่อกันมารุ่นสู่รุ่น

ลักษณะของปีบสาตำบลห้วยแก้ว มีลักษณะเป็นแผ่นพับติดกัน และใช้วัสดุที่มีในอดีตคือ ใบลานและกระดาษสา โดยบันทึกเป็นอักษรล้านนาความกว้าง ความยาว และความหนาของปีบสาจะมีขนาดที่แตกต่างกัน

ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้ โดยเฉลี่ยจะมีขนาด 3-5 นิ้วมีขนาดความหนาโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 20-60 หน้าปั๊บ ส่วนใหญ่จะมีความสมบูรณ์ ไม่มีรอยฉีกขาด มีบางฉบับมีรอยน้ำ มีลักษณะเป็นวาว บางฉบับมีรอยสัตว์กันแทะ ส่วนที่บันทึกไว้ในใบลานจะกรอบ แข็ง และแตกหักง่าย การหยิบจับจะต้องระมัดระวัง

ตัวอย่างลักษณะของปั๊บบ้านตำบลห้วยแก้ว

ที่	ประเภทปั๊บบ้าน	เนื้อหา	ขนาด	จำนวนหน้า	รูปลักษณะของปั๊บบ้าน
1	สมุนไพร	ยาแก้มุตติยา แก้ลมยาแก้ ผีในท้อง	กว้าง5.6ซม ยาว13ซมหนา 0.4ซม	36หน้า	
11	สมุนไพร	ยาแก้ปวด ต่างๆยาขับ พิษ	กว้าง6.7ซม ยาว17.5ซม หนา1ซม	84หน้า	
18	สมุนไพร	ยาแก้ขับพิษ ยาสะปียาแก้ ปวดท้อง	กว้าง13ซม ยาว22ซมหนา 2ซม	44หน้า	

ปริวรรตปั๊บบ้านแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว

1) พิธีกรรมบำบัด (จิตบำบัด) จากการปริวรรต สามารถปริวรรตได้ 5 ฉบับ คือ ปั๊บบ้านวัดป่าฝาง ปริวรรตโดย นายเกริกฤทธิ์ พักแก้ว นายประเสริฐ พักแก้ว นายหล้า บุญเรือง นายสม อาจคำ และปั๊บบ้านนายแก้ว เผ่าเครื่อง ปริวรรตโดย นายแก้ว เผ่าเครื่อง ตัวอย่างพิธีกรรมที่ปริวรรต เช่น คำไหว้คุณหลวง พิธีสูมาคร้วตาน พิธีสูขวัญ และพิธีสังเคราะห์/ปัดเคราะห์ เป็นต้น

2) กายบำบัด ไม่มีปั๊บบ้านที่กข้อมูลด้านนี้

3) อาหารบำบัด (สมุนไพรบำบัด) การปริวรรตปั๊บบ้าน สามารถปริวรรตได้ 5 ฉบับ คือ ปั๊บบ้านของนายสอน ดุเหว่า 2 ฉบับ ปริวรรตโดย นายสอน ดุเหว่า ปั๊บบ้านนายแก้ว เผ่าเครื่อง จำนวน 1 ฉบับ ปริวรรตโดย นายแก้ว เผ่าเครื่อง ปั๊บบ้านวัดป่าฝาง จำนวน 2 ฉบับ ปริวรรตโดย นายเกริกฤทธิ์ พักแก้ว และนายแก้วมูล บัวเงิน ปั๊บบ้านทั้งหมดเป็นตำรายาตำรับต่างๆ

4) การประพุดิ/ปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ ปีสปาที่ปรืวรต สำนรปปรืวรตได้ 5 ฉบับ คือ ปีสำวตปำฝำง จำนวน 3 ฉบับ ปรืวรตโดย นำนศรีมำ ไซค้ำ นำนเกริกฤทธิ์ ฝักแก้ว นำนสอนดุเหวำ ปีสำของ นำนประเสริฐ ฝักแก้ว จำนวน 1 ฉบับ ปรืวรตโดย นำนประเสริฐ ฝักแก้ว และปีสำ นำนแก้วมูล บั้วเงิน ปรืวรตโดย นำนแก้วมูล บั้วเงิน เป็นการบ้นทิกเกี่ยวกับฤกษ์ยามต่งๆ ทั้งวันดีและวันเสีย ยันต์ เทียนบูชา และคากาเป็นต้น

วิเคราะห้ปีสำแพทยพื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว

1) พิธีกรรมบำบัด (กายบำบัด)

(1) ค่ำไห้วคุณหลวง ค่ำไห้วคุณหลวง เป็นการสวดบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณพระอริยะเจ้า คุณบิดา มารดา คุณครูบาอาจารย์ เป็นต้น เป็นการสวดบูชาเพื่อการระลึกถึงพระคุณ และความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และการแคล้วคลาดจากศัตรูทั้งหลาย บุคคลใดสวดบูชาทุกวัน จะปลอดภัยจากอันตรายทั้งมวล และอยู่สุขสวัสดิ์ตลอดไป

(2) พิธีสูมำคร้วตาน (ขอขมำเครื่องไทยทาน) พิธีการขอขมำเครื่องไทยทาน เป็นพิธีกรรมที่ชาว ลำนนาประพุดิปฏิบัติร่วมกันมำโดยตลอดก่อนที่จะถว้ยเครื่องไทยทานทุกประเภท ซึ่งชาวบ้านตำบลบ้านห้วยแก้ว ก็เช่นกัน การกระทำเช่นนี้ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เครื่องไทยทานที่ถว้ยเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ ซึ่งถือว่าจะได้บุญ ฤกษ์อย่างแท้จริง จะได้หลุดพ้น และเข้าสู่นิพพานได้

(3) พิธีสูขวัณ หมอเมืองตำบลห้วยแก้ว กล่าวว่าเป้นพิธีกรรมในกรณีทีบุคคลมีการเจ็บป่วย หรือ ประสบเคราะห์กรรมทีไม่ดีในชีวิต ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต บางคนก็ถึงเวลาส่งปูณย่าแณ แต่ไม่ไ้ทำจึงทำให้ขวัณหาย ซึ่งขวัณคนเรำ จะมีอยู่ 32 ขวัณ ขวัณบางคนก็ไปเที่ยว ขวัณไม่ยอมมำอยู่กับเนื้อกับตัว จึงต้องสูขวัณ หรือเรียกขวัณให้มำอยู่กับเนื้อกับตัว

(4) พิธีส่งเคราะห์/ปัดเคราะห์ หมอเมืองตำบลห้วยแก้วได้กล่าวถึงความเป็นมำของการส่งเคราะห์ ที่กล่าวคือก่อนทีมนุษย์จะได้จุติลงมำเกิดบนโลก เบื้องบนมนุษย์ก็จะมีพ่อเกิดแม่เกิดของตนเอง ซึ่งเรียกว่า ปูณย่าแณ จะเป็นคนกำหนดให้ลงมำเกิด โดยจะมำเกิดเป็นคู่ วิธีลงมำเกิด ปูณย่าแณ จะขว้างลงมำ จึงทำให้แต่ละคน อยู่ใกล้ไกลกันแล้วแต่การขว้าง เมื่อโตขึ้นก็ไปเสาะหาคู่เอง จนแต่งงานอยู่กินด้วยกันจนแก่เฒ่า ซึ่งเมื่อมำอยู่ในเมือง มนุษย์ ก่อนจะลงมำปูณย่าแณ จะมีคำทำนาย หรือคำแข่งไว้ว่า เมื่ออายุเท่านี้จะต้องประสบชะตากรรแบบนี ซึ่งจะหลีกเลี่ยงไม่ไ้ ดังนั้น คนเรำเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น เมื่อรักษาไม่หาย จะต้องมีการส่งเคราะห์ขึ้นเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบา

2) อาหารบำบัด (สมุนไพรบำบัด) สูตรยาสมุนไพร แบ่งตามอาการของโรค

กลุ่มที่ 1 สูตรยารักษาโรคสันนิบาต (ยารักษาอาการชัก) สูตรยารักษาโรคสันนิบาตนี้ มีสูตรยำนำนวน มาก เฉพะฉบับวัดปำฝำง มีถึง 30 สูตร เช่น ยาสันนิบาตรากสารทเป็นไข้ สันนิบาตเจ็บหัวปวดหัว (ปวดศีรษะ) ยาสันนิบาตชะไ้ตก (ยาสันนิบาตชัก) ยาสันนิบาตก้งไห้ (สันนิบาตสะดุ้งร้องไห้) ยาสันนิบาตกัด (ยาสันนิบาตจุกเสียด แน่นออก) เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 สูตรยารักษาโรคทาง โรคทาง (โรคร้อนใน โรคในเด็ก) สูตรยารักษา โรคทาง โรคทาง เช่น ยาขางปากสุก (ปากเป็นตุ่มพอง) ยาขางหลวงขางพุงขางพอง ยาขางต้องม้วนต้องเดิน (ยาขางมวนท้อง-ท้องเดิน) ยาขางขาง ยาขางปากเน่าปากเหม็น เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 สูตรยารักษาโรคมุตขิด (โรคทางเดินปัสสาวะ) สูตรยารักษาโรคมุตขิด เช่น ยามุตขิดลม (ยารักษาโรคลม) ยามุตขิดเป็นหนอง ยามุตขิดปวดลงข้างลงขา ยามุตขิดคัน เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 สูตรยารักษาโรคसान (มีก้อนเนื้อในผิวหนัง ในร่างกาย หรือเป็นอาการท้องแข็งเป็นดาน) สูตรยารักษาโรคसान เช่น ยาसानลมพิษปวดออกตามร่างกาย ยาसानเลือดซึกเอ็นหด ยาผีसानลมล่า ยาसानลมท้องเดิน ยาแก้सानพิษฝึสาร เป็นต้น

กลุ่มที่ 5 สูตรยาแก้ไข้ สูตรยาแก้ไข้ เช่น ยาไข้อยู่ลุ่มบ่อสว่าง (ยาแก้ไข้ไม่ทุเลา) ยาแก้ไข้ดับแป้วตัวร้อน (ยาแก้ไข้ดับตัวร้อน) ยาละอ่อนเป็นไข้ให้อยู่รับรู้ดัก (ยาแก้ไข้เด็กร้องไห้ไม่หยุด) เป็นต้น

กลุ่มที่ 6 สูตรยาแก้โรคสัพพะ (หลากหลาย/ทั้งมวล) สูตรยาแก้โรคทั้งมวล เช่น ยาแก้สัพพะ (ยาแก้หลายโรค) ยาแก้สัพพะพะยาติ (ยาแก้พยาธิหลายชนิด) เป็นต้น

กลุ่มที่ 7 สูตรยาแก้เบื่อ/กินผิด (แก้อาหารเป็นพิษ)/ผิดเดือน (ลมผิดเดือน) สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาเบื่อเห็ด (ยาแก้กินเห็ดพิษ) ยาแก้กินผิด (ยาแก้กินอาหารเป็นพิษ) ยาแก้เบื่อทุกอย่าง (ยาแก้อาหารเป็นพิษทุกอย่าง) เป็นต้น

กลุ่มที่ 8 สูตรยาแก้เลือดลม/ลมพิษ/ยาแก้เป็นปี (เป็นลม)/ยาลมมะเร็งครูด (โรคลมปัจจุบัน) สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาแก้เลือดลมร้าย ยาปีคนเฒ่า (ยาแก้คนแก่เป็นลม) ยาลมมะเร็งครูด (โรคลมปัจจุบัน) ยาแก้ลมพิษร้อนในอกในใจ เป็นต้น

กลุ่มที่ 9 สูตรยาแก้ปวด แก้เจ็บคอ ปวดศีรษะ สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาแก้หายเจ็บหัว ยาแก้เจ็บคอยาพาย (ปวดร้อน) กินดูกินเอ็นเจ็บปวดทุกที่ ยาแก้ปวดสัพพะ (ปวดทุกอย่าง) เป็นต้น

กลุ่มที่ 10 สูตรยาแก้ก่าน โรคก่าน คืออาการอ่อนเพลีย/ไม่มีแรง เช่น ยาแก้ก่านไฟล้องก้อง ยาแก้ก่านสะปะการ ยาออกก่านสัพพะ เป็นต้น

กลุ่มที่ 11 สูตรยาแก้มะโห (ริดสีดวงทวาร) สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาแก้มะโห (อุจจาระเป็นเลือด) ยามะโหได้เลี้ยง และยาริสดวง (ริดสีดวง) เป็นต้น ตัวอย่างสูตรยาในกลุ่มนี้

กลุ่มที่ 12 สูตรยาแก้เป็นเกี้ยว (ยาแก้ตะคริว) สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาแก้เกี้ยวขาหายใจไปได้ (ยาแก้เกี้ยวค้าง หายใจไม่ออก) ยาแก้เกี้ยวเล่นไปมา (ยาแก้ตะคริวไหลไปมา) ยาแก้เกี้ยวหลวง (ยาแก้ตะคริวหลวง) เป็นต้น

กลุ่มที่ 13 สูตรยาแก้เกี่ยวกับเลือดต่างๆ สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาเลือดบ่อดก (ยาเลือดไม่ตก) ยาแดงเลือด (ยาขับเลือด) ยาแก้เยี่ยวเป็นเลือด (ปัสสาวะเป็นเลือด) เป็นต้น

กลุ่มที่ 14 สูตรยาแก้เกี่ยวกับโรคฝีต่างๆ สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาแก้ฝีในท้อง ยาฝีลม ยาฝีฟก เป็นต้น

กลุ่มที่ 15 สูตรยาแก้ผอมแห้งแรงน้อย/ยาบำรุงกำลัง สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาคนหรือสัตว์เป็นแห้ง เป็นผอม ยากำลังสำหรับคนที่ไม่มีความแข็งแรง เป็นต้น

กลุ่มที่ 16 สูตรยาแก้พิษ สูตรยาประเภทนี้ เช่น ยาแก้พิษงู ยาแก้พิษฝิ่น เป็นต้น

กลุ่มที่ 17 สูตรยาอื่นๆ ได้แก่ ยาแก้ปวด ยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ยาธาตุทั้ง 4 ยาขับ ยาแก้ร้อนใน ยาแก้กระษัย ยาอายุวัฒนะ เป็นต้น

3) การประพาด/ปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ

3.1 ฤกษ์ยาม จากการศึกษาศาสตร์การปฏิวัติของนายประเสริฐ พักแก้ว มีการบันทึกข้อมูลต่างๆ ดังนี้

(1) บันทึกแม่วันหนไท (แม่วันไต) เป็นลักษณะของปฏิทินทางเหนือที่บ่งบอกถึงวันที่จะดำเนินการเรื่องไหนดีหรือไม่ดี เช่น วันกาบใจ วันดับเบา วันรวายยี่ วันเมืองหม้า วันเปกสิ วันกั๊ดไล่ เป็นต้น

(2) บันทึกวันเม้ง (เรียกชื่ออย่างมอญ) เป็นการบันทึกเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นมงคลทั้งหลาย ควรดูวันดีหรือไม่ดีก่อน ตัวอย่างบันทึกมีดังนี้

(3) วันหื้อของแก่ท่าน (วันให้ของแก่ผู้อื่น) เป็นการบันทึกเกี่ยวกับที่จะให้ของแก่ผู้อื่นให้แล้วจะได้ตอบแทนคืนหรือไม่ และได้กี่เท่า

(4) วันป่วย เป็นการบันทึกเกี่ยวกับวันป่วย ซึ่งไม่ควรกระทำการใดๆ ในวันนั้น เช่น วันป่วย : ขึ้น 1 ค่ำ หรือ 3 ค่ำ ป่วยบ้านป่วยเรือน ไม่ควรสร้าง

(5) วันเสียของที่ถูกใจ เป็นการบันทึกเกี่ยวกับการเดินทางไปไหนอาจจะเสียของรักได้ เช่น ขึ้น 2 ค่ำ อยู่ไหน เดินทางไปเป็นพยานใหญ่ ไม่ดี

นอกจากนั้นยังบันทึกวัน ฤกษ์ยาม ต่างๆ อีกมาก เช่น วันใหม่โลกาวินาศ วันไฟลุก วันไม่ดีเผาศพ วันไปแลกเอาไม้เสาเรือน เดือนที่ไม่ให้สร้างบ้านเรือน สถานที่ตั้งบ้านเรือน เป็นต้น

3.2 ยันต์และเทียนบูชา จากการปฏิวัติโดยนายหลง พักแก้ว บันทึกเกี่ยวกับยันต์ในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) ยันต์ประเภทเมตตามหานิยม เช่น ยันต์เข้าเฝ้าเจ้าขุนมูลนาย

(2) ยันต์ประเภทป้องกันผี เช่น ยันต์ลูกนี้ผีกระทำให้ร้ายไม่ได้ ยันต์ลูกนี้กล้าผี ยันต์ลูกนี้ไล่เหยี่ยวข้าวผีไม่กิน ยันต์ลูกนี้ผีกลัว เป็นต้น

(3) ยันต์ประเภทป้องกันการกระทำด้วยอาคม เช่น ยันต์ลูกนี้ชนะเย็น เป็นต้น

(4) ยันต์ประเภทคุ้มครองพืชผล/คุ้มครองที่อยู่อาศัย เช่น ยันต์ลูกนี้ไล่เสาเรือนไฟไหม้ ยันต์ลูกนี้ชุ่มเย็น ยันต์ลูกนี้ไล่เสาเรือนมีข้าวของ เป็นต้น

(5) ยันต์ประเภทชนะศัตรู/ชนะมาร เช่น ยันต์ลูกนี้ชนะทุกอัน ยันต์ปารมี 30 ทศ ชนะทุกอย่าง เป็นต้น

เทียนบูชา เทียนบูชาในปัสสาวะที่ปฏิวัติ แบ่งประเภทได้ดังนี้

(1) เทียนสะเดาะเคราะห์ ใช้จุดเพื่อให้ป้องกันเคราะห์ร้าย หรือลางร้ายต่างๆ เช่น หากหลับฝันไม่ดีให้บูชาเล่มนี้

(2) เทียนรักษาโรค จุดเพื่อเป็นการรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับตนเอง หรือผู้อื่น เช่น หากเจ็บไข้ได้ป่วย ให้บูชาเล่มนี้

(3) เทียนแคล้วคลาด เพื่อป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง หรือ เพื่อบุคคลอื่นๆ เช่น หากมีคนคุณไสยให้บูชาเทียนเล่มนี้

(4) เทียนช่วยให้ค้าขายดี จุดเพื่อให้ค้าขายดี มีโชคลาภจากการค้าขาย เช่น เล่มนี้จักไปค้าขายมีโชคลาภ

(5) เทียนเมตตามหานิยม จุดเพื่อให้คนรักคนชอบ เช่น อยากให้คนทั้งหลายรักเรา ให้บูชาเล่มนี้ หากมีคนเกลียดเรา หรือมีคดีความ ให้บูชาเทียนเล่มนี้

3.3 คาถา จากตัวอย่างคาถาที่ปรีวรรตโดยพ่อน้อยสอน ดุเหว่า แบ่งออกเป็น 4 ชุดดังนี้

(1) คาถามหาเสน่ห์ คาถาชุดนี้ เป็นคาถามหาเสน่ห์ ส่วนใหญ่แล้วเป็นคาถาสำหรับผู้ชายที่ต้องการให้ผู้หญิงรัก ก่อนออกจากบ้านก็จะเสกคาถาเหล่านี้ เช่น เสกใส่น้ำมันใส่ผม เสกใส่แบ่งทาหน้า เป็นต้น สอบถามหมอมือเมืองว่า ได้ผลมากน้อยแค่ไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติของบุคคลคนนั้น หากมีความประพฤติดีมีความจริงใจ ก็ใช้ได้ผล เป็นต้น

(2) คาถาชนะเสนียดจัญไร คาถาชุดนี้ เป็นคาถาชนะชิต (เสนียดจัญไร อับมงคล) คนล้านนาถือว่าการกระทำใดๆ ก็ตามที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง จะเป็นการทำในสิ่งที่ เป็นเสนียดจัญไร จะไม่เจริญหรือฉิบหาย เช่น สร้างบ้านค่อมสระเก่า นำบ้านเก่าสองหลังมาหลังใหม่ เป็นชิต จะฉิบหาย เป็นต้น

(3) คาถาต่อกระดูกต่อเอ็น) คาถาชุดนี้ใช้สำหรับการต่อกระดูกต่อเอ็น ในขณะที่กระดูกคนไข้หักเนื่องจากสาเหตุต่างๆ คาถาชุดนี้จะได้ผลจะต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 ด้าน คือการใช้พิธีกรรมบำบัด สมุนไพรบำบัด และกายบำบัด (ใส่เสื้อ) และใช้คาถา ซึ่งเป็นความเชื่อที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ

คาถาแหกโป่งย่า คาถานี้เป็นคาถารักษาโรคโป่งย่า เป็นภาษาล้านนา หมายถึง เป็นโรคที่มีเนื้อเป็นก้อนปูดเมื่อตามร่างกาย ในการรักษาจะเป่าคาถา ประกอบกับการรักษาโดยใช้สมุนไพรบำบัด และใช้วิธีเช็ดหรือแหก

คาถาปราบผี คาถานี้เป็นคาถาใช้สำหรับการปราบผีร้ายทุกประเภท โดยเฉพาะเมื่อมีผีมาสิงในร่างกายของคน อาจจะประกอบด้วยยันต์ และอุปกรณ์ปราบผี ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับหมอมือแต่ละคน

ข้อสรุปจากการวิจัย

1. ความเป็นมา และลักษณะของปั๊สาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบล ห้วยแก้ว อำเภอภูเกฏมาย จังหวัดพะเยา

ความเป็นมาและลักษณะของปั๊สาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว พบว่า มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่ได้บันทึกไว้ ส่วนใหญ่เป็นบันทึกเกี่ยวกับตำราสมุนไพร จนมีการแต่งตั้งชมรมหมอมือบ้านห้วยแก้ว และมีตำรายาผลิตขาย แต่ยังไม่ทำเป็นลักษณะเชิงพาณิชย์ ซึ่งหมอมือคนไหนผลิตก็จะเร่ขายเองเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามปั๊สาต่างๆ เหล่านี้ ได้เก็บสะสมไว้อยู่ 2 แหล่ง คือ เก็บไว้ในวัด เช่นวัดป่าฝาง มีถึง 30 ฉบับ และส่วนใหญ่อีกเป็นตำรายา และเก็บไว้กับบุคคลที่เป็นหมอมือ บางท่านมีเก็บไว้เป็นจำนวนมาก เช่น ปั๊สาของนายแก้ว

เผ่าเครื่อง มีถึง 15 เล่ม ลักษณะของปีบสามีนขนาดไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับจำนวนเนื้อหาที่จะบันทึก มีขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ สั้นยาวไม่เท่ากัน มีการบันทึกเป็นอักขระล้านนาทุกเล่มจากการสืบค้นพบว่า มีบุคคลที่สามารถอ่านอักขระล้านนาได้ในเขตตำบลห้วยแก้วทั้งหมด 17 หมู่บ้าน มีจำนวน 11 คน มีเพียง 8 คนที่สามารถร่วมกิจกรรมได้ในครั้งนั้น และบุคคลเหล่านั้นล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น มีปัญหาทางด้านสุขภาพ ปีบสาแต่ละปีบจะมีภูมิรู้ภูมิธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมล้านนาที่มีคุณค่ายิ่ง ซึ่งจะประกอบไปด้วยวัฒนธรรม ประเพณี และแนวทางในการอยู่ร่วมกันตามวิถีชีวิตของคนในชุมชนล้านนา ปราชญ์ในตำบลจึงปรึกษาหารือกัน ทุกคนล้วนเป็นผู้สูงอายุ ถ้าสิ้นอายุขัยของปราชญ์ ปีบสาอายุ เกือบหลายร้อยปีก็จะสิ้นอายุขัยไปด้วย ควรจะทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดิน อนุรักษ์และปรัวรตปีบสาไว้ให้ลูกหลานและอนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ ในชุมชนตำบลห้วยแก้ว จึงเป็นที่มาของปรัวรตปีบสาของตำบลห้วยแก้ว ปีบสาส่วนใหญ่จะไม่บอกถึงรายละเอียดถึงจุดประสงค์ของการจาร จากปกก็เข้าสู่เนื้อหาซึ่งจะเขียนไว้ในแต่ละหมวด

เนื่องจากปีบสานำมาปรัวรต เป็นปีบสาที่เก่าแก่ มีอายุมากกว่า 100 ปี ในอดีต ปราชญ์ชาวบ้าน ได้เล่าถึงความเชื่อเกี่ยวกับปีบสา บรรพบุรุษถือว่าเป็นของสูง การนำไปใช้ท่านจะต้องไหว้ครูก่อนนำไปใช้ทุกครั้ง หรือการยื่นโยงหาในกรณีไม่ได้พกพาไปด้วย ผู้หญิง ท่านจะไม่ให้หยิบจับ ถือว่าเป็นของมีครู จากการนำปีบสาปรัวรต ปราชญ์ทุกท่านให้ความคิดเห็น เนื่องจาก ปีบสา เก่าแก่มาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง การหยิบจับ ปีบสา ต้องหยิบหรือนำไปปรัวรตด้วยความระมัดระวัง โดยเฉพาะปีบสากับบันทึกในใบลาน จึงได้มีแนวคิดในการบริหารจัดการปีบสดังนี้

1. ควรจะปรัวรตปีบสา โดยการคัดลอกต้นฉบับลงในสมุดเบอร์ 2 โดยบันทึกตามต้นฉบับทุกประการ
2. นำปีบสา ต้นฉบับ เก็บไว้ในตู้โชว์เหมือน พิพิธภัณฑ์ ไม่ควรนำมาใช้ป้องกันความเสียหาย
3. นำเนื้อหาของปีบสาดต้นฉบับมาปรึกษาหารือและปรัวรตใหม่ให้ถูกต้อง นำองค์ความรู้ มาจัดทำเป็นเนื้อหาที่บุคคลที่สนใจนำไปศึกษาเรียนรู้ได้ง่ายและสะดวกขึ้น อาทิการจัดทำคำศัพท์ ที่มีในเนื้อหาของปีบสาแต่ละปีบ โดยมีความหมายและหลักการอ่านที่ถูกต้อง
4. การบันทึกของบรรพบุรุษ จะมีทั้งการบันทึกที่ซ่อนคำและบันทึกไม่ถูกต้อง จึงได้มีการ บันทึกใหม่ให้ถูกต้องตามอักขระล้านนาเพื่อให้บุคคลที่สนใจมาเรียนรู้ได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น
5. ควรมีสถานที่ลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ สำหรับเรียนรู้อักขระล้านนาและปีบสา เพื่อเก็บปีบสาต้นฉบับ มิให้ถูกทำลายหรือเกิดความเสียหาย บุคคลสามารถมาศึกษา ปีบสาจากของจริง และเรียนรู้อักขระล้านนา ตลอดจนการศึกษาถึง การเขียนอักขระล้านนาของบรรพบุรุษในอดีต ปรับปรุงให้ถูกต้อง สามารถนำไปใช้ได้ง่าย สะดวกขึ้นในปัจจุบัน

จากการนำเสนอในครั้งนี้คงจะต้องมีการดำเนินการจัดหางบประมาณกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา โดยดำเนินการโดยจัดทำเป็นโครงการสืบค้นข้อมูลในด้านนี้ เพราะถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2. ปรัวรตปีบสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว

ในการปริวรรตปีสานั้น สามารถปริวรรตทั้งหมด 8 ฉบับ โดยปริวรรตพิธีกรรมบำบัด (จิตบำบัด) ได้ 2 ฉบับ ได้แก่ ปีศาควิถีคุณหลวง ปีศาพิธิสู่วิถีคุณวายุ ด้านอาหารบำบัด (สมุนไพรบำบัด) ปริวรรตได้ 4 เล่ม คือ ปีสานายสม ฝัจิต ปีสากจากวัดป่าฝาง ปริวรรตโดย นายสอน ดุเหว่า ปีสาของนายสอน ดุเหว่า และปีสบบ้าน ร้อง ปริวรรตโดย นายสอน ดุเหว่า ด้านการประพฤติ/ปฏิบัติตามสิ่งแวดลอมและสิ่งเหนือธรรมชาติ ปริวรรตได้ 2 เล่ม ประกอบด้วย ปีสาของ นายประเสริฐ ฝักแก้ว เป็นการบันทึกเกี่ยวกับฤกษ์ยามต่างๆ ทั้งวันดีและวันเสีย และ ปีสาปริวรรตโดย นายเกริกฤทธิ์ ฝักแก้ว เป็นการบันทึกเกี่ยวกับยันต์ ในการปริวรรตครั้งนี้ มีการมอบหมายให้ ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านอักขระล้านนาเป็นผู้ปริวรรต และจากการปริวรรตครั้งนี้ ไม่พบปีสาที่บันทึกเกี่ยวกับ กายบำบัด เช่น การนวด การแหก การย่ำขา เป็นต้น จากการสอบถามพบว่า หมอเมืองทางกายบำบัดนั้น จะได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษโดยการสอนปากต่อปาก และฝึกปฏิบัติ จึงไม่นิยมบันทึกไว้ในปีสา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการปริวรรตนั้นควรจะดำเนินการจัดพิมพ์อย่างเป็นระบบ โดยต้นฉบับปริวรรตเก็บไว้ที่ชมรมหมอเมืองตำบลห้วยแก้ว บริเวณสถานีอนามัยตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพาน จังหวัดพะเยา จัดเก็บข้อมูลที่จัดพิมพ์เรียบร้อยแล้วไว้ในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ของสถานีอนามัยตำบลห้วยแก้ว และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา และจัดทำโครงการสังเคราะห์สูตรยาสมุนไพร โดยคัดเลือกตัวยาคที่สามารถนำมารักษาโรคได้อย่าง โดยการวิเคราะห์จากหมอเมืองตำบลห้วยแก้ว หากมีสูตรยาสมุนไพรที่สามารถรักษาโรคได้อย่างแท้จริงก็จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในตำบล และได้รับการยอมรับการแพทย์พื้นบ้านส่งผลให้ประชาชนหันกลับมาให้ความสำคัญกับการแพทย์พื้นบ้านเพิ่มมากขึ้น

3. วิเคราะห์ปีสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว

จากการวิเคราะห์ปีสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว ด้านพิธีกรรมจะไปประกอบไปด้วย คำไหว้คุณหลวง ซึ่งเป็นการสวดบูชาพระพุทธรูปคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คุณบิดา คุณมารดา คุณครูบาอาจารย์ และคุณของสิ่งแวดลอมต่างๆ ที่ส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีและสุขสบาย เช่น คุณแม่น้ำคงคา คุณพระธรณี เป็นต้น ส่วนในด้านพิธีขอขมาเครื่องไทยทาน เป็นพิธีกรรมที่ชาวล้านนาประพฤติปฏิบัติร่วมกันมาโดยตลอดก่อนที่จะถวายเครื่องไทยทานทุกประเภท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เครื่องไทยทานที่ถวายเป็นสิ่งที่เป็นสิริสุทธิ ซึ่งถือว่าจะได้บุญกุศลอย่างแท้จริง จะได้หลุดพ้น และเข้าสู่นิพพานได้ ในด้านพิธีสู่วิถี เป็นพิธีกรรมในกรณีที่บุคคลมีการเจ็บป่วยหรือ ประสบเคราะห์กรรมที่ไม่ดีในชีวิต ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต โดยคนเรามีชีวิตอยู่ 32 ชาติ และพิธีสังเคราะห์ปัดเคราะห์ เป็นพิธีการเมื่อคนเราเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น เมื่อรักษาไม่หาย จะต้องมีการสังเคราะห์ขึ้นเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบาโดยพิธีกรรมสู่วิถี

ในด้านอาหารบำบัด (สมุนไพรบำบัด) คณะผู้วิจัยได้พิจารณาแบ่งสูตรยาสมุนไพรตามอาการของโรค เพื่อต่อการรวบรวม และวิเคราะห์ นอกจากนั้นยังสามารถเทียบเคียงตัวยาแต่ละสูตรได้ง่ายขึ้น ซึ่งสูตรยาเหล่านี้จะต้องนำไปเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการรักษาโรคที่มีคุณภาพมากขึ้น โดยการวิเคราะห์ตัวยาต่างๆ อย่างเป็นระบบสามารถผสมผสานตัวยาจากสูตรต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งจะต้องอาศัยหมอเมืองที่มีความชำนาญในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในโอกาสต่อไป นอกจากนี้ได้ดำเนินการวิเคราะห์ถึงตัวยาและสรรพคุณยา จากเอกสารต่างๆ ประกอบ และ

สอบถามสรรพคุณยาจากหมอเมืองตำบลห้วยแก้ว ซึ่งหมอเมืองทุกคนจะเข้าใจตัวยา สูตรยา ลักษณะของยา และสรรพคุณยาได้เป็นอย่างดี

ในด้านการประเพณีปฏิบัติตามสิ่งแวดลอมและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการวิเคราะห์ถึงฤกษ์ยามต่างๆ เพื่อกระทำการที่เป็นมงคลแก่ชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการหาฤกษ์เดือน ฤกษ์วัน และฤกษ์ยาม มีทั้งเดือน วัน ยามที่ควรทำสิ่งที่เป็นมงคล กับสิ่งที่เป็นอวมงคล นอกจากนั้นก็มีการบันทึกเกี่ยวกับยันต์ต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดความเชื่อว่ายันต์เหล่านี้สามารถช่วยในด้านเมตตามหานิยม การป้องกันผี ป้องกันอันตรายจากคาถาอาคม ช่วยเหลือในด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น ส่วนเทียนบูชา เป็นการกระทำเทียนตามความเชื่อลัทธิในการใช้บูชา โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อป้องกันหรือแคล้วคลาดจากอันตรายต่างๆ ช่วยในการค้าขาย ช่วยในด้านโชคลาภ และเมตตามหานิยม เป็นต้น ส่วนในด้านคาถา ถือว่าเป็นส่วนประกอบของพิธีรักษา หรือใช้คาถาร่วมกับองค์ความรู้ด้านต่างๆ จะส่งผลต่อความเชื่อ และด้านจิตใจของผู้รักษาเป็นด้านหลัก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำองค์ความรู้จากการปริวรรตครั้งนี้ไปจัดทำอย่างเป็นระบบ อาจจะทำในรูปของการจัดทำเอกสารทางวิชาการ การจัดเก็บข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้น เป็นต้น
2. ควรจะมีการส่งเสริมงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้
3. ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์พื้นบ้านสืบทอดให้กับเยาวชนในชุมชน โดยอาศัยปราชญ์ท้องถิ่น (หมอเมือง) เป็นวิทยากรหลักในการถ่ายทอดตามหลักสูตรดังกล่าว
4. ควรมีการต่อยอดงานวิจัย โดยมุ่งเน้นการวิจัยที่มุ่งผลต่อการนำไปใช้ในชุมชน ทั้งเรื่องของชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในด้านการรักษาดูแลสุขภาพในเบื้องต้น การเข้ามามีบทบาทในการสืบทอดภูมิปัญญา และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนรู้จักการรักษาดูแลสุขภาพ และมีสุขภาพอนามัยที่ดี และการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านต่อไปในอนาคต

References

- ยิ่งยง เทาประเสริฐ และกันยานุช เทาประเสริฐ. ตำราการแพทย์พื้นบ้านล้านนา สาขาหมอยา.ม.ป.ท.: ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ, 2547.
- เสาวภา พรศิริพงษ์. “การแพทย์พื้นบ้านสมุนไพโร”. รายงานการสัมมนาวิชาการเรื่องการแพทย์แผนไทยกับสังคมไทย.โครงการจัดงานทศวรรษการแพทย์แผนไทย, วันที่ 10-13 มีนาคม 2538.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.